

THE ROLE OF MULTI-FUNCTIONAL HIGH-RISE RESIDENTIAL BUILDINGS IN THE PROBLEMS OF URBAN ENVIRONMENT AND THEIR MODERN SOLUTIONS

M.T. Abdujabbarova

Tashkent University of Architecture and Civil-Engineering, Tashkent, Uzbekistan

B.R. Ismoilov

Tashkent University of Architecture and Civil Engineering, Tashkent, Uzbekistan

Annotation. The article is devoted to environmental problems of cities - the search for compromises that are difficult to solve. From our material, you will learn what environmental problems are plaguing large cities and how to deal with them by increasing the number of multifunctional multi-storey residential buildings and in other ways.

Key words: Ecological, problem, compromises, large, cities, multifunctional.

Shahar ekologik muammolarining mohiyati. Zamonaviy shaharlarning hayotini insonning faol faoliyatisiz tasavvur qilib bo'lmaydi. Odamlar nafaqat atrof-muhit holatiga ta'sir qiladi, balki unga faol ravishda o'zgarishlar kiritadi. O'ylamagan harakatlar ko'pincha ekologik muvozanatni keltirib chiqaradi, uni tiklash ko'p kuch va mablag'ni talab qiladi.

Shahar aholisi uchun ekologik muammolar mavjudlikning ajralmas qismiga aylandi va ertami-kechmi ular shunchalik o'sib boradiki, ular darhol hal qilishni talab qiladi.

Shahar muhiti tabiiy muhitdan sezilarli darajada farq qiladi:

- ko'p sonli odamlarning hayoti cheklangan hududda to'plangan;
- tabiiy landshaft o'zgartirildi va inson ehtiyojlariga moslashtirildi;
- hududda ishlab chiqarish obyektlari va turli aloqa tizimlari joylashgan.

Rasm.1. Marat Nadjibayev / Uznews.uz

Vaqt o'tishi bilan shaharlar o'sib boradi va ularning hududida sun'iy muhit shakllanadi.

Qulaylik va yaxshi sharoit yaratishga intilib, odamlar tobora ko'proq tabiatdan uzoqlashmoqda. Ammo asta-sekin, ular o'z manfaati uchun yaratgan barcha narsalar, dunyoning istalgan nuqtasida joylashgan yirik shaharlarga xos bo'lgan ekologik muammolarni keltirib chiqaradi.

Insonning faoliyati asta-sekin atrof-muhit uchun chidab bo'lmas sharoitga aylanib bormoqda. Tabiatda sodir bo'layotgan o'z-o'zini tozalash jarayonlari ifloslanish jarayoniga bardosh bera olmaydi va ekologik tadbirlarni amalga oshirish uchun mablag'larning yetishmasligi bilan ular keng ko'lamlilik ekologik muammolarni keltirib chiqaradi. Ular, ayniqsa, atmosferada zararli moddalarning juda yuqori darajasi, suv sifatining yomonligi, shovqin darajasining oshishi va boshqalar, rivojlanayotgan mamlakatlarda ayniqsa keskindir.

Rivojlangan mamlakatlarda atrof-muhitni muhofaza qilish vazifalari yuqori darajada hal qilinadi. Har yili sanoat faoliyati va asosiy infratuzilmani rivojlantirish fonida yuzaga keladigan muammolar soni kamayib bormoqda. Biroq, hozircha vaziyatni normal deb hisoblash mumkin emas - chiqindilarni utilitatsiya qilish va tobora ortib borayotgan transportning zararini minimallashtirish kabi muammolar hal etilmayapti.

Shahar atrof-muhitining ifloslanishining asosiy sabablari

Ba'zan o'n millionlab odamlar yashaydigan shaharlarning atrof-muhitni ifloslanishining asosiy sabablari quyidagilardir:

- atrof-muhitga yuqori antropogen ta'sir;
- ko'p sonli sanoat korxonalari;
- avtomobil transporti;
- energetika korxonalari;
- chiqindilarni yo'q qilish jarayonlarining

past samaradorligi.

Rasm.2. Amir Temur xiyoboni / Zamin.uz

Natijada, fuqarolarning hayot sifati yomonlashmoqda: umr ko'rish davomiyligi qisqaradi, noqulay ekologik sharoitlardan kelib chiqadigan kasalliklar soni ortib bormoqda va hokazo. Shunga qaramay, odamlar atrof-muhitga bo'lgan munosabatini qayta ko'rib chiqishga shoshilmayaptilar - ko'pgina mamlakatlarda ekologik muammolar juda yomon hal qilingan.

Tabiat va inson o'rtasidagi ziddiyatning asosiy sabablari:

- Tabiiy resurslarni iste'mol qilishning katta hajmlari (o'rmonlarni kesish, foydali qazilmalar va uglevodorodlarni qazib olish, suv va energiya iste'moli).
- Sanoatlashtirishning jadal jarayoni (ishlab chiqarish quvvatlarining doimiy o'sishi, ekologik xavfli korxonalarining ko'pligi, transport birliklari sonining ko'payishi).

- Aholining o'sishi va uning doimiy ortib borayotgan ehtiyojlari. [1].

Ekologik muammolarni hal qilish usullari va yo'llari:

Atrof-muhit muammolariga kompleks yondashuv zarur. U jamiyat hayotining barcha sohalariga qaratilgan uzoq muddatli va rejalashtirilgan tadbirlarni o'z ichiga olishi kerak.

Rasm.3. Shohruh Haydarov / Bugun.uz

Zamonaviy dunyoda bir nechta funksiyalarni birlashtirgan ko'p funksiyali yuqori qavatli turar joy binolarini loyihalash va qurish tobora dolzarb bo'lib bormoqda: savdo, ofis, turar-

joy, ko'ngilochar, sport va boshqalar. XX asrda shaharsozlik tajribasi shuni ko'rsatdiki, shaharlarning o'sishi bilan shaharning zonalarga (turar-joy, sanoat, savdo) qattiq bo'linishi samarasiz bo'lib, hududlarning notekis rivojlanishiga, transport tarmog'iga yukning oshishiga olib kelishi mumkin. Ko'p funksiyali komplekslar tumanlarda tunda va kunduzi aholini taqsimlashga yordam beradi va magistral yo'llardan, shuningdek to'xtash joylaridan maqbul foydalanishga imkon beradi. Zamonaviy jamiyatda sodir bo'layotgan ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlar uy-joy qurilishini tashkil etish tamoyillarini qayta ko'rib chiqishga olib keldi. Shaharsozlik tamoyillarining evolyutsiyasi urbanizatsiya darajasini, qurilish zichligini oshirish, shahar muhitining ijtimoiy va turar-joy elementlari o'rtasidagi funksional aloqalarni kengaytirish, "ochiq" xizmat ko'rsatish tizimiga ega ko'p funksiyali turar-joy majmualarini shakllantirish zarurligiga olib keldi.

Butun yer yuzida ham, bir mamlakatda ham ekologik vaziyatni tubdan yaxshilash uchun quyidagi xarakterdagi chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur:

- Huquqiy. Ular atrof-muhitni muhofaza qilish to'g'risidagi qonunlarini yaratishni o'z ichiga oladi. Xalqaro shartnomalar ham muhim ahamiyatga ega.

- Iqtisodiy. Tabiatga texnogen ta'sirning oqibatlarini bartaraf etish jiddiy moliyaviy inyektsiyalarni talab qiladi.

- Texnologik. Ushbu sohada ixtirochi va ratsionalizator ajralib turadigan joylar mavjud. Qazib olish, metallurgiya va transport sanoatida yangi texnologiyalardan foydalanish atrof-muhitning ifloslanishini minimallashtiradi. Asosiy vazifa toza energiya manbalarini yaratishdir.

- Tashkiliy. Transport harakatidan ratsional foydalanish.

- Arxitektura. Katta va kichik aholi punktlarini ko'kalamzorlashtirish, ularning hududlarini plantatsiyalar yordamida zonalarga bo'lish tavsiya etiladi. Korxonalar atrofida va yo'llar bo'ylab o'simliklar ekish muhim ahamiyatga ega.

Flora va faunani himoya qilishga alohida ahamiyat berish kerak. Flora va fauna atrof-muhitdagi o'zgarishlarga moslashishga ilojilari yo'q.

Hozirgi vaqtdagi ekologiyani saqlash ustida olib borilayotgan harakatlar:

- Maishiy va ishlab chiqarish chiqindilarini kamaytirish. Bu, ayniqsa, plastik idishlar uchun juda muhim ahamiyatga egadir. Plastiklarni asta-sekin qog'oz materiallari bilan almashtiriladi. Plastmassa bilan oziqlanadigan bakteriyalarni yo'q qilish bo'yicha tadqiqotlar olib borilmoqda.

- Oqava suvlarni tozalash. Inson faoliyatining turli sohalarini ta'minlash uchun har yili milliardlab kub metr suv sarflanadi. Zamonaviy kanalizatsiya tozalash inshootlari uni tabiiy holatdagi ahvolga tozalashga imkon beradi.

- Toza energiya manbalariga o'tish. Bu ko'mir va neft mahsulotlarida ishlaydigan dvigatellar va pechlardan asta-sekin voz kechishni anglatadi. Tabiiy gaz, shamol, quyosh energiyasi va gidroelektrostantsiyalardan foydalanish atmosferaning tozaligini ta'minlaydi. Bioyoqilg'idan foydalanish chiqindi gazlardagi zararli moddalar kontsentratsiyasini sezilarli darajada kamaytirishi mumkin.

- Yer va o'rmonlarni muhofaza qilish va tiklash. Kesish joylarida yangi o'rmonlar yaratilish olib borilmoqda. Yerlarni quritish, ularni eroziyadan himoya qilish choralari ko'rilmqda.

Ekologiya foydasiga doimiy tashviqot, odamlarning ushbu muammoga bo'lgan qarashlarini o'zgartirib, ularni atrof-muhitga hurmat bilan munosabatda bo'lishga undaydi. [2].

Shahar hokimliklari arxitektura va qurilish jarayonlari uchun ham javobgardir, shaharlarda bo'layotgan jarayonga. Ekologlar va me'morlar ishaharni murakkab tirik polistruktura tizim sifatida ko'rish kerakligini ta'kidlashadi. Zamonaviy texnologiyalar

Rasm.4. *Singapurdagi ekoshahar loyihasi / story.ru*

uy-joylarni hamma sharoitlar bilan ta'minlagan holda, tabiatga salbiy ta'sir korsatmaydigan qilib qurish imkoniyatini yaratib berdi. [3].

Hozirgi vaqtda arxitektura va tabiatning o'zaro aloqalari ustida ish olib borilmoqda va yagona "shaharning qiyofasi" yaratilmoqda. Arxitektura nazariyasida va amaliyotida hozirda tirik tabiatni qaytaruvchi arxitektura strukturasini va konstruktiv qismini amalga oshiruvchi, arxitekturada bionika deb nom olgan yangi yo'nalish paydo bo'ldi. Ekologik shaharsozlik siyosati keng qamrovli bo'lishi kerak, shahar energetika tizimini takomillashtirish dasturlari transport infratuzilmasi, landshaft-ekologik infratuzilmani shakllantirish, yangi sanoat texnologiyalarini qo'llash bo'yicha, shaharning funksional zonalarini effektiv rejalashtirish, ekologik tomondan aholini tarbiyalashdan tashkil topgan bo'ladi.

Rasm.5. *Singapurdagi ekobino / smapse.ru*

E-mail address: editor@centralasianstudies.org

(ISSN: 2660-6844). Hosting by Central Asian Studies. All rights reserved.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. <https://trasscom.ru/blog/ekologicheskie-problemy-gorodov>
2. <https://xn---8sbiectm6bhd8i.xn--p1ai>
3. <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-ekologii-gorodskoy-sredy>